

"Yaralı mələk"

HƏYAT VƏ ÖLÜM ARASINDA

"Bir rəsmin dedikləri" rubrikasının budəfəki qonağı sənətsünəşliq üzrə fəlsəfə doktoru Limunə Yadigarovadır. Limunə xanımla məşhur finlandiyalı rəssam Huqo Simberqin "Yaralı mələk" əsəri haqqında danışmışıq.

- Simberq yaradıcılığında "Yaralı mələk" əsəri mühüm yer tutur. Bu əsərin yarınması rəssamın yaradıcılığının hansı dövrünü təsədüf edir və on əsası, dövrün izlərini əsərdə görə bilirikmi?

- Səzsüz ki, hər bir əsərin yarınmasında zamanın və mühitin böyük təsiri olur. XIX əsrin sonları, XX əsrin əvvəlləri Şimali Avropa təsviri sənətində yeni cərəyanlara keçid dövrü sayılır. Halbuki Qərbi Avropa ölkələrində bu cərəyanlar çoxdan öz kökünü salmışdı. Əsrlərlo davam edən akademik təsvir üslubundan uzaqlaşaraq modernizmə, simvolizmə olan maraq rəssamların yaradıcılığında artıq duyulurdu. Lakin bütün bu üslubların əsasında erkən İntibah dövrünə aid primitivlik, gotika dövrü incəsənəti, folklor mədəniyyəti dururdu. Təsviri sənətdə bu cür yanaşma bütün Avropa ölkələrində baş qaldırığı kimi, Finlandiya rəssamlarının da yaradıcılığında, gec de olsa, yer keçmədi. Huqo Simberq (1873-1917) yaradıcılığı incəsənəto məhz bu cür yanaşmanı nümayiş etdirən bariz nümunədir. Onun yaradıcılığı simvolizm və folklor motivlərinin birləşməsi kimi xarakterizə edilir. Dünya təsviri sənətində simvolist rəssam kimi tanınan Simberqin 1903-cü ildə yaratdığı məşhur "Yaralı mələk" əsəri ilə onun yaradıcılığında

əsas istiqamətin nə olduğunu aydın anlamaq olar. Mələklər, şeytanlar, ölüm onun sevimli mövzuları idi.

Tablonun kompozisiya mərkəzində gözlləri bağlı, qanadı qanayan mələk obrazı verilib. Həmin mələyi xəroyvın üzərində apararı iki oğlan uşağı da kompozisiyanın əsas qəhrəmanlarıdır. Simberq bir çox simvolist rəssamlar kimi əsərlərinin simvolik mahiyyətini açıqlamağı sevmirdi və o haqda heç vaxt danışmırdı. Hər zaman bunu tamaşaçının öz ixtiyarına buraxırdı. Bu baxımdan, əsərin məzmunu haqqında çox fikirlər mövcuddur.

Maraqlı yaradıcılıq xarakteristikası olan Simberqin tablolarında uşaq obrazlarına çox rast gəlmək mümkündür. Lakin bu obrazlar o qədər ağır məzmunla yüklənirdi ki, artıq onların simasında uşaqılıq məsumiyyətdən ösər-olamət qalmırdı. Eyni kimi bu əsərdə də aid etmək olar. Səməvi, ruhani bir varlıq kimi yəre enən mələk yerdə baş verən dəhşətli hadisələrdən, insanların qəddarlığında, günahlarından yəralanıb. Onu apararı oğlanların mənəvi yükü daha güclüldür. Öyinlərindəki tünd ağır geyimlər, simalarında qoribə sossizlik, ciddillik mələyin yüngül, bəmbəzay cismiyə qarşılaşdırılır. - Xeyir və Şərin simvolu kimi. Personajların ağır dramatik ideyayla yüklənməsinə

baxmayaraq, arxa fonda olan təbiət təsvirində də ciddillik, sakitlik qorunub saxlanılır. Helsinkiə real bir məkanı - Elyayntarx parkını özünəməxsus təsvir edən rəssam italyan İntibah təbiətinin təsvir prinsiplərini xatırladan mənzərələri kimi tam fərqliyyə üstünlük vermədi. Personajların istiqamətləndiyi bu yolum başında Simberqin müalicə aldığı xəstəxana, eyni zamanda, bu ərazidə kor qızlar üçün məktəb yerləşir. Simvolik məzmunlu mələk personajının gözübağlı olması buna da işarə edə bilər. Dəfələrlə bu mənzərələri çəkən rəssam üçün bu yolu ömür, həyat kimi də dəyərləndirmək olar. Bolka də, bu baxımdan təsadüfi deyil ki, bu əsəri rəssam məhz xəstəxanadan çıxdıqdan dərhal sonra çəkmişdi. Mələyin ölində tündüğü kiçik qarğıllı çiçəyi və ya başqa cür desək, novruzgüllü "oyun-ış" - müəllifin xəstəlikdən can qurtararaq sağlamlığa qovuşmasını göstəricisi de ola bilər. Bolka, ele mələk rəssamın özüdür və bu yol da onun həyat yoludur.

- Arxada dayanan oğlanın baxışlarından dəqiq müəyyən etmək olmur ki, o, üzüllür, yoxsa acılıdır.

- Kompozisiya ilə tamaşaçı arasında kontank məhz bu qəhrəmanlar - arxadaki iti baxışlı, qaş-qabaqlı oğlan fiquruyla qurulub. Sanki o, baxışıyla baş verənlərdə tamaşaçının hədsənön iştirakçısına çevirərək hamını günahlandırır. Məyus halda addımlayan oğlanları hətta ölümün simvolu kimi də şərh edənlər var. Amma müəllifin öz açıqlaması olmadıqdan da personajların da kompozisiyadakı mövqeyi müəmmalı olaraq qalır.

Dünyada hər zaman ne baş veribse, bundan böyük özəyət çəkən və bu yükü çiyinlərində daşıyan uşaqlar olub və bunu kompozisiyada da duymaq olar.

- Dünya rəssamlıq tarixində biz mələk obrazını çox görmüşük. Ancaq gözlləri bağlı və bu şəkildə təsvir olunan mələk görmüşük. Görəsən, rəsmın üzərində orijinal yanaşmanın rolu varmı?

- Bəli, düz qeyd edirsiniz. İntibah dövrü incəsənətində çox bəhrələnen rəssamın obraz oxsarlığını italyan rəssamlarının əsərlərində də tapmaq olar. Ümumiyyətlə, mələk

obrazı antik dövr və hətta ondan da əvvəlki dövrlərdə, İntibah dövründə və müasir dövrümüze kimi hər zaman müraçiet olunan obrazlardandır. Səməvi varlıq kimi, o, həmişə paklığı, günəhsizliğı mənəvi dünyam simvolizə edib.

Əsərin üzərindəki orijinal yanaşma isə onun simvolik mahiyyətindədir. Qeyd etdiyim kimi, rəssam tablolarında simvolikanın açıqlamasını heç vaxt verməyib. O baxımdan, məzmunun açılması onu təfsir edənlərin yanaşmasından asılı olub. Simberqin yaradıcılığına diqqət yetirsək, görərik ki, onun tablolarının əsas məzmunu ölüm motividir. O, sanki ölümü, ruhu maddiləşdirərək fiziki görünüşdə təqdim edirdi. Sanki rəssam bilərəkdən tamaşaçını yayındıraraq diqqəti uşaqların günəhsizliğı üzərinə çəkir.

- Əsərin rəng koloriti barədə nə deyə bilərsiniz?

- Simberq yaradıcılığında mənzərə hər zaman önəmli yer tutur. Bu mənzərələr real məkanlar olsa da, rəssam hər zaman təbiəti özünəməxsus hall edib: sakit və səssiz, rəssamın ruhunun ifadəçisi kimi. Onun mənzərələri kompozisiyanın tamamlayıcı hissəsi olaraq xüsusi yerli olub və sanki təbiətin belə simvolikasının açılışına ehtiyac duyulur.

Kolorit açıq-tünd rənglərin kontrastlığında işlənib. Diqqət edirsinizse, ön planda olan personajların tünd-ağ-tünd keçidləri, təbiətin soyuq məvi, boz, qəhvəyi keçidləri məzmunun kədərli əhval ruhiyyəsiylə sossləşir.

Çox maraqlıdır ki, simvolizmin bariz nümunəsi kimi tanınan bu əsəri rəssam bir il önce ciddi əsəb pozğunluğı səbəbindən xəstəxanada müalicəsinə tamamlayıb çıxdıqdan sonra yaradıb. Ümmumiyyətlə, onun əsərlərinin əksəriyyəti sağlamlığı ilə bağlı yaşadığı gərgin həyat tərzi-dən sonra ərsəyə gəlib.

- Bu rəsm nə deyir?

- Simvolik məzmunlu bu əsərin bəşəri bir mövzu olan Xeyir və Şər üzərində qurulduğunu desək, yanlışdır. Hər yanaşmada bir fikir yərala da bilən əyde. Lakin bütün idəralar iki anlayış arasında dolanır - Həyat və Ölüm...

Aytaş SAHƏD